

BRONNEN Archieven van organisaties voor migranten

Sofie Vrielynck, Amsab-ISG

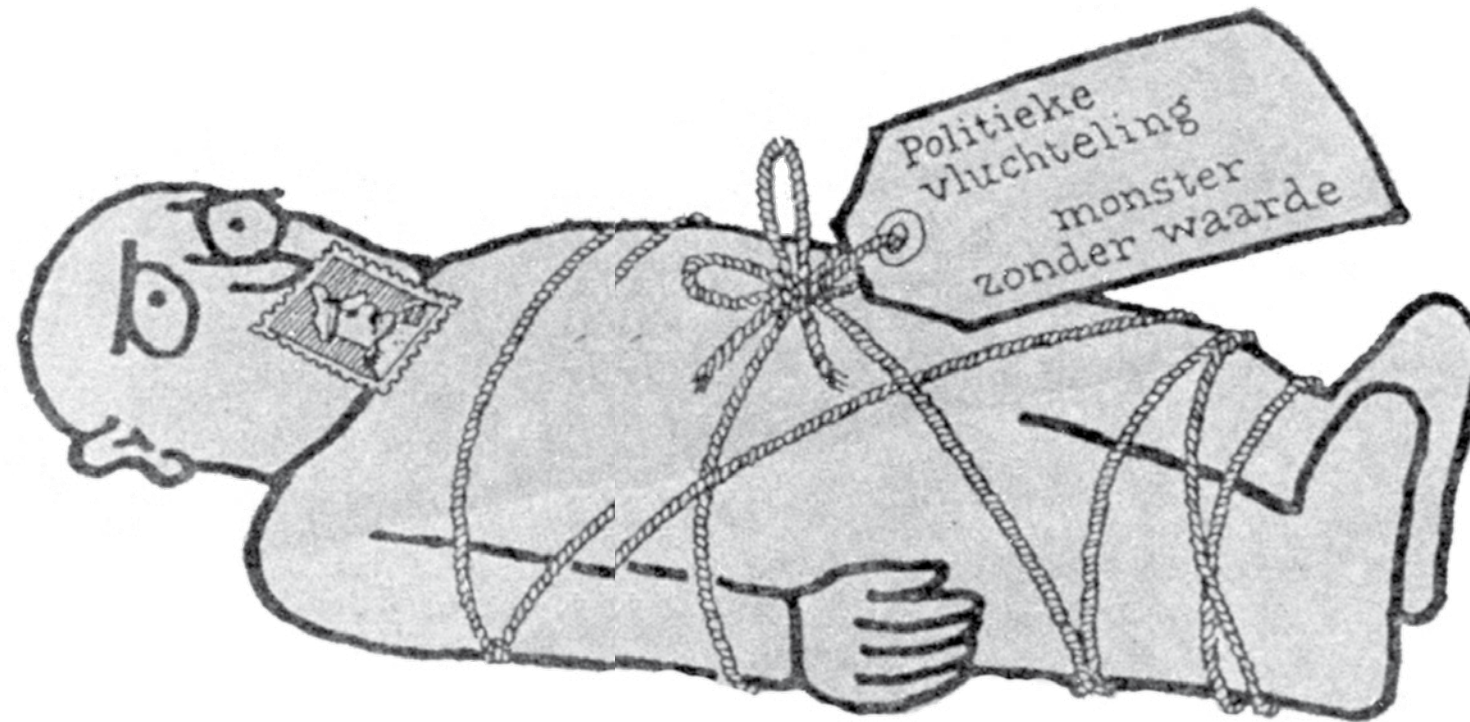
Eind 2006 kreeg Amsab-ISG twee schenkingen, waaruit drie archieven werden gedistilleerd die een mooie aanvulling zijn op de collectie van nieuwe sociale bewegingen met betrekking tot culturele diversiteit, met name die van het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden (Stebu), het Steunpunt Mensen Zonder Papieren-Brussel (SMZP) en het Oost-Vlaams Diversiteitscentrum (ODiCe). De archieven van het Vlaams Overlegcomité Opbouwwerk Migratie (VOCOM) en van het Vlaams Centrum voor de Integratie van Migranten (VCIM) werden reeds verwerkt en voorgesteld (Brood & Rozen, (2003)2).

Het archief van het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden

De overdracht betreft zeventig archiefdozen met archiefmateriaal van het Steunpunt Mensen Zonder Papieren. Een eerste doorlichting gaf verdere gegevens: het ging om materiaal van het Steunpunt Mensen Zonder Papieren, het Steunpunt Mensen Zonder Papieren-Brussel, het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden en het Medisch Steunpunt Mensen zonder Papieren. Enig puzzelwerk gaf volgend resultaat: het Steunpunt Mensen Zonder Papieren was de opvolger van het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden. Het Steunpunt Mensen Zonder Papieren-Brussel was de opvolger van het Medisch Steunpunt Mensen zonder Papieren, maar bleek ook een afzonderlijke archiefvormer.

In het voorjaar 1992 evalueerde de Werkgroep Vluchtelingen Sint-Gorikssector een actieperiode rond het thema van de huisvesting en het onthaal van kandidaat-vluchtelingen. Eerder hadden pastorale en sociale verantwoordelijken uit de buurten en parochies tussen het Klein Kasteeltje, de Bijstandswijk en het Zuidstation deze werkgroep opgericht om te pleiten voor een engagement ten opzichte van asielzoekers die in het Brusselse geen woning meer konden vinden.

Onder impuls van de werkgroep ontstond de ruimere campagne 'Asiel een recht! Asiel onder dak!' Daaruit groeide de werkcel van

Tekening uit een affiche van het Komitee Open Grenzen Mechelen, 1996.

de christelijke kerken in België, ten einde structureel en operationeel het asiel- en onthaalbeleid van de overheid te evalueren, voorstellen te formuleren en ook concrete solidariteit vanuit plaatselijke groepen te bewerken.

De Werkgroep Vluchtelingen Sint-Gorikssector evalueerde deze campagne positief en kon zich daardoor richten op nieuwe werkdoelen. Hij onderzocht op welke manier een humanitaire en structurele aanpak van de problematiek van uitgeprocedeerde asielzoekers en van andere personen die illegaal op het grondgebied verbleven, vorm kon worden gegeven.

Enkele studiebezoeken aan Nederland en gesprekken in Vlaanderen gaven inhoud en vorm aan het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden dat op 1 oktober 1992 officieel van start ging. Het stelde volgende doelstellingen voorop: het bieden van service en ondersteuning aan vrijwillige en professionele begeleid(st)ers van uitgeprocedeerde asielzoekers en andere illegale verblijvers; het werken aan structurele maatregelen met betrekking tot het verblijfsperspectief van mensen zonder papieren en de praktijk van de naleving van de Rechten van de Mens; het bevorderen van een positieve beeldvorming over mensen zonder papieren en netwerkont-

wikkeling tussen mensen en organisaties in België en Europa die kozen voor solidariteit met mensen zonder papieren. Het Steunpunt was er in de eerste plaats voor mensen die illegalen helpen. Ze konden er terecht voor praktische bijstand en juridische adviezen bij een telefoonwacht-dienst. Het legde ook een databank aan voor artsen, verplegend personeel, ziekenhuizen, advocaten, apothekers, tandartsen, kamereigenaars en anderen die zich gratis wilden inzetten voor uitgeprocedeerden. Het Steunpunt evolueerde snel van ondersteuning voor begeleiders naar opvangwerking voor mensen zonder papieren, uitgeprocedeerden en andere illegalen. Bij het Steunpunt kon men terecht met alle problemen waarmee mensen zonder wettig verblijf als gevolg van hun statuut te maken krijgen. De vragen aan het Steunpunt waren doorgaans van juridische aard, maar ook vragen over medische en sociale ondersteuning werden beantwoord. Soms werden ze onmiddellijk beantwoord, soms werkte het Steunpunt via een aanmeldingsformulier dat naar de betrokkene werd opgestuurd. Op die manier kon het de situatie beter inschatten en een meer onderbouwd advies geven. In bepaalde gevallen werd de betrokkene uitgenodigd op het Steunpunt voor een persoonlijk gesprek. Omdat de vraag naar meer ondersteuning steeg, werd de werking uitgebreid. Vooral in Brussel bleef de vraag naar hulp groot. Sociale en pastorale werkers uit de Sint-Gorikssector drongen daarom aan op een versterking van de Brusselse werking onder de vorm van een eigen steunpunt voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat ging van start in oktober 1996. Ook in Gent en Antwerpen werden er regionale steunpunten opgericht.

Op 1 april 1998 veranderde het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden (Stebu) zijn naam in Steunpunt Mensen Zonder Papieren (SMZP).

Het Steunpunt heeft steeds gepoogd om, naast het bieden van een directe ondersteuning van mensen zonder wettig verblijf of met een precair verblijfsstatuut en hun begeleiders, de vinger op de wonde te leggen als het ging om de rechten van mensen zonder wettig verblijf. In samenwerking met het Regionale Integratiecentrum Foyer Brussel, het Vlaams Minderhedencentrum en andere regionale, Vlaamse en nationale partners probeerde het het beleid ten overstaan van mensen zonder wettig verblijf positief te beïnvloeden.

Samen met andere organisaties was het Steunpunt nauw betrokken bij een aantal belangrijke verwezenlijkingen, zoals de regularisatiecampagne van 2000. Om dergelijke zaken vorm te geven, was het Steunpunt vertegenwoordigd in verschillende overlegstructuren, zoals de Werkgroep Opvangbeleid van de Vlaamse Gemeenschap. Het was tevens lid van de Nationale Beweging voor de Regularisatie van Mensen Zonder Papieren en voor Vluchtelingen.

De herstructurering van de integratiesector en de uitwerking van een beleid voor etnisch-culturele minderheden werd door het Vlaams Parlement bepaald in het Minderhedendecreet van 28 april 1998. Ook de ontwikkeling van een opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf, kreeg aandacht in het decreet. Deze beslissing had een dubbel effect: enerzijds moest de Steunpuntwerking een plaats krijgen in het nieuw op te richten Vlaams Minderhedencentrum (VMC), anderzijds zouden de integratiesector, de particuliere organisaties en

Cover van het boek van Judith Vanistendael, *De maagd en de neger*, een beeldverhaal over verliefdheid en de asielzoekersprocedure in België (© Judith Vanistendael)

de overheden zich moeten bezinnen over hun verantwoordelijkheden en taken ten aanzien van de opvang van deze doelgroep. Het eerste element werd gerealiseerd, voor het tweede element werd een werkgroep Opvangbeleid samengesteld (vanuit de Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele minderheden van de Vlaamse Gemeenschap).

Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was er nog een concrete werking van het Steunpunt rond een nieuwe uitdaging, namelijk de clandestiene arbeidsmigranten. Het Steunpunt werd betrokken bij het onderzoek van de Koning Boudewijnstichting naar de situatie van het diplomatiek huispersoneel in België. De participatie in dit onderzoek bracht aan het licht dat er een permanente

werking nodig was omtrent de kwestie van de clandestiene arbeidsmigranten. Eind 2003 werd het Steunpunt met zijn oorspronkelijke doelstellingen ingebed in de werking van het regionaal integratiecentrum Foyer en kreeg de nieuwe uitdaging een concrete vorm met de oprichting op 18 december van een nieuwe vzw, namelijk de Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten (ORCA).

Het archief is beschreven in een stortingslijst en bevat documenten met betrekking tot de totstandkoming van het Steunpunt en de verdere ontwikkeling ervan. Deze evolutie is onder meer te volgen in de verslagen van de algemene vergadering en de raad van beheer.

De dagelijkse werking heeft haar weerslag in de briefwisseling, verslagen, formulieren met gegevens van de maandelijkse informatievragen en de jaarverslagen. Het archief bevat ook dossiers over het sociaal manifest, diverse publicaties en onderzoek verricht door het Steunpunt, zoals *Ik ben uitgesproken, een onderzoek naar de motivatie van mensen zonder papieren om in België te blijven*. Een medewerkster van het Steunpunt zetelde in de commissie regularisatie. Daarvan ook zijn de verslagen bewaard. Het archief bevat 217 beschrijvingen in 25 archiefdozen (2,75 lopende meter) en is consulteerbaar mits toestemming van de depotgever.

Daarnaast zijn er nog 16 archiefdozen met alfabetisch gerangschikte registratieformulieren en 2 archiefdozen met dossiers van diplomatiek Filippijns huispersoneel, waarvan de namen niet opgenomen zijn in de stortingslijst, omwille van de privacy. Deze 18 archiefdozen (1,98 lopende meter) zijn niet consulteerbaar.

Het archief van het Steunpunt Zonder Papieren-Brussel

Het groot aantal medische problemen dat bij het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden gemeld werd en de vraag vanuit organisaties en van hulpverstrekkers naar een meer toegankelijke gezondheidszorg voor illegale verblijvers, maakte de oprichting van een specifieke organisatie noodzakelijk. Daarnaast was er een alarmerend rapport over de bevalling van niet-legale vrouwen in het Sint-Pietershospitaal te Brussel: de schrijvende onderzoeksresultaten vroegen een concrete aanpak. In het voorjaar 1994 werd de staatssecretaris van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en tevens ook geneesheer, Vic Anciaux, aangesproken en zo kon een medisch steunpunt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgericht worden. Dankzij de erkenning en subsidiëring door de Vlaamse Gemeenschapscommissie kon het Steunpunt Mensen Zonder Papieren op 1 december in werking treden. Het hielp illegalen, uitgeprocedeerden en clandestienen uit het Brussels Gewest die dringend medische hulp nodig hadden, maar er geen kregen. Het KB van 12 december 1996 betreffende de dringende medische hulp aan niet-legale verblijvers vormde een belangrijk element in de verdere structurele uitbouw van deze hulpverlening aan mensen zonder wettig verblijf. Het Steunpunt wilde gezondheidszorg toegankelijker maken voor de niet-legale verblijvers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dankzij het medisch fonds en de uitbouw van een medisch netwerk, kon het concreet tussenkomen, zodat ook mensen zonder papieren terecht konden in bestaande gezondheidsstructuren. Ook wilde het structureel werken en de gezondheidszorg

voor niet-legale verblijvers als basisrecht erkend zien.

Om de concrete toegang tot de gezondheidszorg te realiseren werkte het Steunpunt via een dubbel spoor: enerzijds informeren en bemiddelen bij dringende medische hulp en anderzijds doorverwijzen van niet-dringende medische hulp naar een medisch netwerk, bestaande uit huisartsen, specialisten, ziekenhuizen, gezondheidscentra en apothekers die een samenwerkingsovereenkomst met het Steunpunt hadden afgesloten, waarin zij zich bereid verklaarden mee te werken voor een minimaal bedrag. Deze diensten en personen vormden een medisch netwerk waarnaar het Steunpunt zieke illegale verblijvers kon doorverwijzen. Indien het Steunpunt besliste om tussen te komen in de medische zorgen, verstreekte het een hulpverleningspas aan de betrokkene. Er werd via een begeleid(ster) gewerkt die mee adviseerde, informatie of contacten in de praktijk omzette.

Op 1 april 1998 onderging de vzw Steunpunt Mensen Zonder Papieren een eerste naamswijziging en werd Medisch Steunpunt Mensen zonder Papieren-Brussel. Een tweede naamswijziging volgde in januari 2005, toen de vzw zich met de individuele hulpverlening en structurele werking niet meer uitsluitend tot vreemdelingen zonder wettig verblijf richtte, maar haar doelgroep uitbreidde tot vreemdelingen met een precair verblijf. Hiermee worden mensen bedoeld die weliswaar over een voorlopig verblijfsdocument beschikken maar, gezien het tijdelijke karakter ervan, zich in een kwetsbare en vaak juridisch onduidelijke situatie bevinden. De naam van de vzw werd in 2005 gewijzigd in Medimmigrant.

Het archiefmateriaal van Steunpunt Mensen Zonder Papieren-Brussel werd afgezonderd van het materiaal van het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden, beschreven in archief nr. 413. Het omvat jaarverslagen en maandoverzichten van de dagelijkse werking, alsook een dossier betreffende een handleiding over de gezondheidszorg voor vreemdelingen zonder papieren. De registratieformulieren werden alfabetisch gerangschikt, maar verdere gegevens werden niet opgenomen in de stortingslijst omwille van de privacy. Het archief bevat 23 nummers in 2 archiefdozen (0,22 lopende meter) en is consulteerbaar mits toestemming van de depotgever.

Het archief van het Regionaal Integratiecentrum Oost-Vlaanderen, het latere Provinciaal Integratiecentrum Oost-Vlaanderen en het huidige Oost-Vlaams Diversiteitscentrum

Op het einde van de jaren 80 werd het migrantentema, onder meer door het toenemend succes van extreem rechts, een volwaardig en prioritair beleidsthema. De Vlaamse regering keurde in maart 1989 de eerste beleidsnota Migrantenbeleid goed. Enkele maanden voordien, op 15 maart 1988 werd de Migrantenwerking Waasland vzw opgericht, met als doel bij te dragen tot het welzijn van migranten in Sint-Niklaas en het Waasland. De doelgroep omvatte eveneens asielzoekers.

Met het van kracht worden van het besluit van de Vlaamse Regering van 18 juli 1990 met betrekking tot erkenning en subsidiëring van landelijke, regionale en lokale integratiecentra, wijzigde het integratielandschap. Op lokaal niveau kwamen het Vlaams Centrum Integratie Migranten

(VCIM) tot stand, per regio een regionaal integratiecentrum (RIC) en daarnaast lokale integratiecentra (LIC). De Migrantenwerking Waasland breidde haar terrein uit over Oost-Vlaanderen, met uitzondering van de stad Gent, die een eigen stedelijk integratiecentrum had, en onderging daarbij een naamswijziging. Het Regionaal Integratiecentrum Migranten Oost-Vlaanderen (RIMO) startte vanaf 1 april 1991. Het integratiecentrum had als doel een veelzijdige werking te ontplooien, gericht op de integratie van migranten en op het harmonisch samenleven van Vlamingen en migranten, met volgende opdrachten: het opzetten of meewerken aan vormingsinitiatieven binnen het werkingsgebied; kadervorming voor de zelforganisaties ondersteunen; het coördineren en ondersteunen van taalinitiatieven voor volwassenen; het evalueren van het gevoerde integratiebeleid binnen het werkgebied en het coördineren van sensibiliserings- en voorlichtingsactiviteiten in overleg met het landelijk en lokaal niveau. Een laatste opdracht was participeren in de werking van het Vlaams Centrum Integratie Migranten en ondersteunen en begeleiden van de lokale centra te Aalst (vzw Migrantenwerking Aalst), te Lokeren (vzw Lokerse Integratiedienst), te Dendermonde (vzw Marhaba-welkom), te Sint-Niklaas (Lokaal Integratiecentrum Sint-Niklaas), te Temse (vzw Limit), te Ronse (Kif-Kif vzw) en te Zele (vzw Plint).

Het Minderhedendecreet van 28 april 1998, in uitvoering vanaf 2000, verleende het netwerk van integratiecentra een inhoudelijke en organisatorische samenhang, met een fusie van de integratiecentra tot provinciale en grootstedelijke lokale integratiecentra.

Ook de mogelijkheid tot het oprichten van gemeentelijke integratiediensten werd vastgelegd. Het doelpubliek werd uitgebreid van arbeidsmigranten naar alle etnisch-culturele minderheden. Voor specifieke benaderingen van de doelgroep vluchtelingen en woonwagenbewoners konden de centra cellen voor vluchtelingenwerk en cellen voor woonwagenwerk inschakelen op provinciaal niveau. Het minderhedendecreet erkende op Vlaams niveau één centrum, het Vlaams Minderhedencentrum vzw (VMC). Het ging bij het Minderhedendecreet om een emancipatiebeleid voor wie hier definitief verblijft, een onthaalbeleid voor nieuwkomers en een opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf. De integratiecentra controleerden of de overheid haar verantwoordelijkheden nakwam, gingen na of er betrokkenheid was van de doelgroep via bijvoorbeeld het verenigingsleven en verleenden specifieke ondersteuning in sectorale structuren (onderwijs en tewerkstelling) en in de minderhedensector. Het Regionaal Integratiecentrum Migranten Oost-Vlaanderen vormde zich samen met de particuliere lokale integratiecentra om tot het Provinciaal Integratiecentrum Oost-Vlaanderen (PICO), met als kernopdracht het ondersteunen van het lokale minderhedenbeleid vanuit een samenspraak met de allochtone gemeenschap en haar organisaties. Het PICO kreeg een nieuwe structuur met PICO-steunpunten Kleurpunt (Aalst), Marhaba (Dendermonde), El Idee (Lokeren), Kif-Kif (Ronse), Mozaïek (Temse) en Plint (Zele). Het lokaal integratiecentrum Sint-Niklaas werd een stedelijke integratiedienst. Een Cel Vluchtelingen en een Cel Woonwagenwerk werden toegevoegd aan het PICO. Op 1 februari 2005 onderging het PICO een

naamswijziging en werd Oost-Vlaams Diversiteitscentrum vzw (ODiCe). Het verhuisde van Sint-Niklaas, waar de zetel altijd al was gevestigd, naar Gent. De steunpunten werden samengevoegd in drie regiohuizen die zich meer gingen richten naar alle gemeentebesturen in hun omgeving: Waasland (met een regiohuis in Sint-Niklaas), Schelde en Dender (met een regiohuis in Dendermonde) en Vlaamse Ardennen-Meetjesland (met een regiohuis in Ronse).

Bij een eerste contact met Jos Jacobs, directeur van ODiCe, werd duidelijk dat het archiefmateriaal afkomstig was van de voorgangers van het ODiCe, meer bepaald van het Regionaal Integratiecentrum Migranten Oost-Vlaanderen (RIMO) en het Provinciaal Integratiecentrum Oost-Vlaanderen (PICO). Beginnen ordenen van een schenking bestaande uit honderd archiefdozen met opschriften als RIC, SIF, SOW, LID, LIC, POM, NOM, ROV, ING, MWW, RIMO, IROSOW, VFIK en PICO leek op het eerste gezicht meer op een raadsel oplossen dan op archiefverwerking. Een eerste doorlichting, waarbij dubbels en knipsels werden verwijderd, bracht enig inzicht in de structuur. Na het beschrijven van alle documenten kregen we een duidelijk beeld van het organigram en de geschiedenis van de organisatie. Van de Migrantenwerking Waasland zijn slechts drie werkingsverslagen, van de overgang naar het Regionaal Integratiecentrum Migranten Oost-Vlaanderen is er enkel één vermelding in het werkingsverslag. Het overige materiaal geeft de werking van het RIMO en het latere PICO weer: verslagen van vergaderingen van het dagelijks bestuur, de algemene vergadering of de raad

van beheer, daarnaast is er informatie over de werking terug te vinden in de briefwisseling. Ook zijn er verslagen van vergaderingen van diverse werkgroepen op lokaal, provinciaal of Vlaams niveau waarin afgevaardigden van de organisatie zetelden; materiaal met betrekking tot de werking van de lokale centra en de steunpunten van het PICO. Van het Oost-Vlaams Diversiteitscentrum (ODiCe) is er nog geen materiaal overgebracht. Het archief is beschreven in een stortingslijst, het bevat 276 beschrijvingen in 36 archiefdozen (3,96 lopende meter) en kan geconsulteerd worden mits toestemming van de dienstdoende archivaris.

BRONNEN **Archief van sm Het Beste Boek**

Martijn Vandenbroucke, Amsab-ISG

De samenwerkende maatschappij Het Beste Boek is een van de vele maatschappijen die schuilden onder de brede vleugels van de in 1911 door de toenmalige Belgische Werkliedenpartij (BWP) opgerichte Centrale voor Arbeidersopvoeding (CAO). Binnen de partijgeledingen was namelijk de behoefte ontstaan aan een instelling ter bevordering van de volksopvoeding en cultuurbeoefening. Naast afdelingen voor voordrachten en lezen, kadervorming en vrijetijdsbesteding werd binnen de CAO reeds vroeg ruimte

gemaakt voor een afdeling die de socialistische bibliotheken diende te overkoepelen. Deze bibliotheekdienst verdedigde de belangen van de aangesloten bibliotheken door middel van ondersteuning van hun materiële en administratieve opdrachten, van voorlichting op het vlak van de boekenkeuze, het inrichten van opleidingen voor bibliothecarissen... Na WO II kwam het idee om een centrale aankoopdienst voor boeken in te richten steeds meer op de voorgrond. Op die manier zouden aangesloten bibliotheken hun boeken voordelig kunnen aankopen. Omdat er echter rekening diende te worden gehouden met de bestaande wetgeving op het vlak van boekenverkoop (uitgevers en importeurs mochten enkel leveren aan leden van hun beroepsvereniging) moest de bibliotheekdienst verzelfstandigd worden. In 1951 zag Het Beste Boek – niet toevallig onder de vorm van een coöperatie – het levenslicht. Bibliotheken konden zich aansluiten door in te tekenen op één of meer aandelen van 100 Belgische frank. Hierdoor kon meteen een *ristorno* aan de leden uitgekeerd worden op basis van hun gedane aankopen, hoewel de beroepsvereniging eigenlijk voorschreef dat boekhandelaren geen andere voordelen aan hun klanten mochten toekennen dan die in het reglement voorzien. Bij de oprichting van de maatschappij gingen men ervan uit dat, vermits er geen commerciële doeleinden waren, een overdrachttaks van 0,1 % van toepassing was. Omdat zijn klanten – de bibliotheken – evenmin commerciële doeleinden hadden, besloot Het Beste Boek deze taks voor eigen rekening te nemen. Begin jaren 60 bleek echter dat de taks 5 of 6 % bedroeg, een bedrag dat onmogelijk van de bibliotheken kon